

TAL MOT MILITARISMEN

av

CARL LINDHAGEN

(Anförande i Andra Kammaren vid den stora militärdebatten den 22 mars 1911)

=====
Pris 5 öre
=====

FRAMS FÖRLAG - STOCKHOLM

Jag har begärt ordet för att tillkännagiva, att jag för min del har en i någon mån annan uppfattning än den som uttalats av de föregående talarne i denna fråga.

Det föreligger för närvarande tre olika linjer. Först högern, som vill rustningar till det yttersta. Vidare liberalerna som önska en utredning i syfte att få försvaret planmässigt och lämpat efter rikets ekonomiska bärkraft. Slutligen den socialdemokratiska linjen, som skiljer sig från de båda andra därutinnan att den för det första verkligen pekar på framtidsmålet »mot militarismen och för fred och avrustning» samt vidare innefattar ett handgripligt tag på viss del av frågan och icke förlorar sig bara i ett ovisst och oklart utredningsarbete.

Men å andra sidan har det socialdemokratiska förslaget begränsat sig till att vilja från det nuvarande militära systemet taga bort endast »uppenbart slöseri med mänsklig och materiell försvarskraft». Detta har också i överensstämmelse med rätta förhållandet uttolkats officiellt så, att »motionen är med omsorg så lagd att den i väsentliga delar fordrar avskrivning endast av sådant som icke har med försvarskraften utan egentligen blott med militärlyxen att skaffa». Den verkliga försvarsstyrkan kommer att kvarstå väsentligen orubbad. På själva grundvalen för det nuvarande systemet vill denna mo-

tion icke inlåta sig. Det tillägges till och med uttryckligen att först »i den mån nya fredsgarantier tillkomma» kan man förebåda ytterligare nedsättningar i gällande försvarsbudget.

Jag har för min del icke kunnat vara fullt med om de senare delarne i den socialdemokratiska motionen, ehuru jag underskrivet den då jag är fullt med på dess positiva förslag.

Försvarsvilja och fredsvilja.

Det är två strömningar som göra sig gällande och i senare tider alltid gjort sig gällande, när det varit fråga om försvaret, och dessa strömningar känneteckna sig själva, kan man säga, såsom burna av en utpräglad försvarsvilja eller en utpräglad fredsvilja. Bakom dessa talesätt dölja sig politiska och sociala intressen och åskådningssätt. De medlemmar av samhället som lida mest av dess missförhållanden, de som bära den sko som klämmer och som således tryckas mest av de militära bördorna, de tänka mest på freden, och äro de största fienderna till själva militarismen. Men i samma mån som man stiger upp mot högre samhällslager, där dessa missförhållanden icke kännas så tunga, förändrar sig åskådningssättet, och när man till sist kommer upp till höjderna, där militarismen företrädesvis är en källa till

makt, glans och ekonomiska fördelar, så möter man en försvarsvilja som är rent av fruktansvärd.

I fall man verkligen vill genomtränga denna sak, måste man lägga sig vinn om att förstå de fattigare befolkningslagrens åskådningssätt samt i varje fall med dem utgå ifrån, att militarismen dock är en stor olycka för mänskligheten. Och detta måste kännas så djupt att man ej blott säger det som ett talesätt utan även blir personligen besjälad av den föresatsen, att nu måste samhället gå till rätta med militarismen och det så fort som möjligt. Börjar någon att resonera så, kommer han snart även till insikt därom att frågan om försvaret icke får bedömas bara efter den tvångsföreställningen som sedan århundraden gör sig gällande, nämligen att vi leva i en ständig krigsfara, att den som vill freden måste rusta sig för kriget, att vi alltjämt måste lägga an på det starkast möjliga försvar. Denna tvångsföreställning måste på något sätt brytas, och den som känner hur stor olyckan är drives därför att söka även objektivt bedöma förhållandena och därpå grunda en lösning av problemet.

Man bringas då till en början att se allsidigare på tidens tecken och icke blott ständigt och jämt viljelöst handla under tvånget av traditioner från förgångna tider. Man giver akt på, huru förhållandena ställa sig för närvarande i samhället, vilka utsikter den närmaste framtiden erbjuder. Då inträffar att det blir liksom en omvänd hand i betraktarens åskådningssätt. Man gör den reflektionen att alla sådana samhällsolyckor nå en gång sin kulmen, att det kommer en punkt, där det måste bli en strömkantring och där man åter har utsikt att med tillförsikt röra sig fram mot bättre tider, och därtill knyter sig den iakttagelsen, att en sådan kulmen ha vi all-

deles givet kommit till nu. Demokratiens frammarsch, redan detta innebär den allra största förvissning om att militarismen sett sina bästa dagar. Detta utlovas ock av den växande och påtagliga internationella opinionen mot krigets erövringar och förtryck. Slutligen måste vi även erkänna betydelsen av de ständigt växande positiva fredsgarantierna såsom traktater, av vilka Nordsjö- och Östersjötraktaterna ha för oss speciell betydelse, skiljedomstankens landvinningar, den oant ökade internationella samfärdselns starka band, de växande äventyrligheterna i ett krigsutbrott, stormakternas regeringars uppenbart uppriktiga bemödanden numera vid alla tillfällen att förhindra krigsutbrott o. s. v.

Slutsatser.

Från sådana utgångspunkter draga fredsvännerna vissa slutsatser som de anse bindande redan nu.

Först och främst finna de att vi kommit så långt att de små civiliserade staterna, som leva sitt eget fria liv, icke ha någonting att frukta av varandra, och ur den synpunkten kunna de genast avrusta, fränsett visserligen sådana stater som Balkanhalvöns länder, där fientliga nationaliteter äro sammanblandade under olika styrelser och där följaktligen en oroshärd ännu förefinnes.

Vidare måste fredsvännerna säga sig att man kan med en sannolikhet som gränsar till visshet uttala, att denna strömkantring uti hela världen i uppfattningen om militarismen gjort, att det för de små nationerna, som nu leva sitt eget liv, ej bör kunna befaras att någon stormakt skulle föranlåtas eller kunna lägga sin hand på den. Vi se ju vad Sverige angår, att vi haft hundraårig fred trots mången gång särdeles vanskliga tidsförhållanden och trots att just under dessa förhållanden

det varit särdeles klenst ställt med vår försvarsberedskap. Finnes det någon rimlig anledning antaga annat än att vi med vida större trygghet kunna se an framtiden, då fredsgarantierna och fredsopinionen nu vuxit så högst betydligt?

För det tredje draga fredsvännerna den slutsatsen att vad som numera uppehåller militarismen och krigsrustningarna är endast ännu ouppgjorda mellanhavanden inom stormakterna eller dem emellan. Stormakterna förtrycka ännu underkuvade folk som vilja ha frihet; för det ändamålet måste de upprätthålla arméer, i all synnerhet om de underkuvade tillhöra en annan stormakts nationalitet. Vidare vilar ännu ett visst äventyr över stormakternas kolonialpolitik, vilken betecknar den sista rusningen i besittningstagandet av sådana områden av jorden som äro glest befolkade av ociviliserade folkslag och dit man hoppas kunna av egen maktfullkomlighet kasta en växande befolkning som ej får plats i hemlandet. Slutligen och i all synnerhet ha vi den stora frågan om Asiens uppvaknande, även kallad den gula faran, eller med andra ord den vaknande föresatsen från Asiens folk att från sig avvärja vad som för dessa folk är en verklig fara, nämligen den vita olyckan som de själva kalla det, och man kan icke annat än med största sympati för dem se deras försök att avskudda förtrycket. Så länge de kaukasiska stormakterna icke vilja släppa sina klor, och jämvikt ej heller uppkommit mellan de asiatiska makterna inbördes, kan man förutse att de kaukasiska och semitiska stormakterna skola upprätthålla stora arméer och flottor.

Från fredsvänligt håll kan emellertid dragas den fjärde slutsatsen att en avjord och växande tendens förefinnes hos stormakterna att i eget intresse söka i godo uppgöra

sina mellanhavanden, men att för övrigt ingen rimlig anledning förefinnes att antaga att vid de sammanstötningar, som ännu tilläventyrs kunna äga rum, man skulle behöva befara, att dessa skola gå ut även över redan nu fria, självständiga småstater och allra minst över gamla europeiska småstater med stadgad hemortsrätt såsom de skandinaviska.

Nya linier.

Emellertid kunna fredsvännerna ju medgiva att om än sannolikheten av dessa antagandens riktighet är så stor att den gränsar till visshet, finnes det i alla fall en låt vara mycket osannolik möjlighet att det kan uppstå en sådan situation där en stormakt verkligen får tillfälle och lust att lägga hand på en självständig mindre stat, ja t. o. m. på Skandinavien eller någon del därav. Därpå svaras från fredsvänligt håll: skola vi då låta landet förblöda invärtes underlångligatider och med den yttersta försakelse upprätthålla stora arméer och flottor och skapa en bleksiktignation endast för att möta denna föga sannolika utsikt? Är det ej så mycket större skäl att ej förfara så, då man besinnar att i en dylik situation ett litet land ändock ej kan hålla segerrikt stånd mot en stormakt och att det därför kan göra tillfyllest att möta våldet med det motvärn, som för tillfället erbjuder sig. Böra vi små stater icke i stället lägga oss vinn att än mera avlägsna en dylik möjlighet genom ett oavlåtligt initiativ till att öka fredsgarantierna på alla sätt.

På förmiddagen erinrades i interpellationsdebatten, hurusom från svenska fredsförbundet och socialdemokratiska riksdagsgruppen tagits initiativ till en anslutning åt en ame-

rikanares förslag om vädjan från småstaterna till stormakterna om begränsning av rustningarne. För min del framhöll jag d., att denna vädjan främst borde gälla rustningarnas orsaker, gå ut på ett allmänt erkännande av varje nations rätt att leva fritt sitt eget liv. Även mina små försök vid denna riksdag i frågan om skandinavismen, våra relationer till ryska folket, världsspråksfrågan och ökandet av de internationella förbindelserna i allmänhet äro endast uttryck för min uppfattning om att det är på den vägen som fredsvännerna måste gå fram.

Jag har nu försökt att i korta drag framställa hur denna sak ter sig för dem som verkligen börjat tänka med allvar över denna fråga. Man må gärna kalla dem för avrustningsvänner eller försvarsnihilister men i själva verket äro de bärare av en stark fredsvilja, som vill och måste göra sig gällande gentemot en obändig och oresonabel försvarsvilja.

Man ser också att även i föregångna tider, då ändå det låg mycket mera krig i luften än nu, voro de lager inom folket, som representerade de undertryckta klasserna, beredda att gå fram på dessa linjer. Det gamla lantmannapartiet förr i världen, som blev beskyllt för försvarsnihilism, stod i mycket på denna sida, därför att det representerade det fattiga folket i motsättning till de övre klasserna. Men i samma mån som det politiska livet byter om skepnad och en del av dessa samhällsklasser få gemensamma intressen med de övre tiotusen, förvandlas också deras uppfattning och tvingas in i en annan riktning, och deras gamla ideal övergå till de nya folklager som rycka upp i de gamla ställe. Nu är det socialdemokratiska partiet och särskilt dess ungdom samt andra fredsvänner även från de borgerliga partierna som

företråda dessa, säkerligen av folkets djupa led i stor utsträckning omfattade åskådningssätt och som försöka att bedöma och lösa frågan ur fredens synpunkter.

På samma sätt har det gått exempelvis i Danmark. Lantmännens parti där hade på sin tid också en dylikt långt gående fredstendens och förre ministern Christensen uttalade i folketinget ett fullkomligt försvarsnihilistiskt program ehuru han numera, sedan han kommit in i andra politiska förbindelser, åtskilligt ändrat mening.

För min egen del har, sedan jag börjat allvarligt tänka på dessa frågor och även varit med på ett litet hörn i arbetet för deras lösning, min uppfattning allt mer gått i riktning mot just detta tänkesätt som jag nu utvecklat. Men även jag vill som sagt icke gå från att det naturligtvis ej är alldeles utslutet att även det oförmodade kan inträffa, att det kan uppstå någon krigsfara även för oss. Jag är vidare på det klara med, och det är väl de flesta fredsvänner, att om en sådan fara skulle uppstå, man naturligtvis icke ger sig godvilligt utan med de resurser och de medel som tillfället erbjuder sätter sig till motvärn även mot ett övermäktigt våld.

Om jag sålunda icke vill f. n. ställa mig på en så långt gående fredsständpunkt att jag vill säga, att vi helt och hållet skola avrusta nu, och då man för övrigt får taga hänsyn till hur långt opinionen i landet hunnit i begründande av dessa frågor, måste jag i alla fall fullfölja min förut utvecklade tankegång och säga att om vi skola hava ett försvar skall det vara nedbragt till ett minimum och endast vara så att säga en skyddsvakt, ett neutralitetsförsvar av mycket obetydlig omfattning. Detta är,

tror jag, vad som skulle mest motsvara den nuvarande utvecklingen.

Uppgörelsens dag.

Vilka skiftningar i uppfattningarne än kunna råda, synes det likväl att, såsom jag framhållit, militarismen dock nu borde anses ha nått sin kulmen, och att därför nu uppgörelsens dag är kommen. Vår bittra erfarenhet av, hur landet blivit grundlurat så att säga av de militära initiativen och kalkylerna och tynges av bördorna, som numera vila på folket och ytterligare ändlöst hota, har åstadkommit en stark misstämning mot militarismen runt landet. Det enda vi väntat på har varit avslutandet av försvarskomiténs arbete. Jag för min del skulle helst sett, att även vänstermän från olika håll suttit i denna komité och fått tillfälle skaffa sig en inblick i hela denna labyrint av hemligheter, så att de sedan kunnat avgiva reservation var och en från sin ståndpunkt och däri klart angiva de riktlinjer omkring vilka man sedan kunnat var i sin stad fylka sig. Nu har emellertid försvarskomitén slutat i alla fall och slutat med ett fullständigt fiasko. Det är därför klart att nu måste det bryta lös. Men, som sagt, högern vill icke alls vara med på detta.

Däremot vilja liberalerna det. Men mot deras förslag måste jag först göra en anmärkning: det saknar fullständigt ett mål. De liberala reservationerna i utskottet börja med att t. o. m. förfasa sig över bara ordet avrustning, och om man är så rädd för en så önskvärd sak, är det icke mycket att hoppas av den utredning som den liberala reservationen ställer i utsikt. För övrigt delar jag fullständigt den uppfattningen att en utredning av landets ekonomiska kraft att bära militärbördorna är en fullständig omöjlighet. Jag begriper icke, hur denna skall gå till. Man

har för övrigt en utredning redan nu, om man så vill, ty det är likväl så, att landet egentligen icke kan bära några militärbördor alls, då folket är så fattigt att alla de medel som skulle vinnas genom att avskaffa militärbördorna i alla fall icke räckte till på långa vägar att avhjälpa denna fattigdom. Frågan gäller sålunda icke annat än hur mycket vi på sin höjd äro absolut tvungna att offra på denna sak. Planmässigheten i försvaret är åter ett befogat krav. I den punkten kunde den liberala linjen beteckna ett försteg framför den socialdemokratiska, då den förra syftar till en eventuell reform i början redan från grunden. Men av antydda skäl och andra omständigheter synes denna ansats icke löva synnerligen mycket.

Vad slutligen angår den socialdemokratiska motionen vidhåller jag att den höjer sig betydligt över de andra förslagen, dels därigenom att den pekar på målet och kraftigt betonar detsamma, vidare genom att den givit något handgripligt, någonting att ta på. Det är också just denna motion som omsider har fört fram dessa frågor på ett så aktuellt sätt till diskussion, som nu verkligen skett.

Men vad jag för min del alldeles icke kunnat gå in på i denna motion är att den, som sagt, velat inskränka sig till att avskaffa vad man efter omsorgsfullt övervägande trott vara endast en lyx i det nuvarande militärväsendet, ett onödigt utanverk till densamma, samt ansett sig tillsviðare behöva bibehålla hela den verkliga apparaten, intill dess nya fredsgarantier yppas, då ytterligare avskrivningar skulle kunna äga rum.

Om man skall rikta sig mot ett stort missförhållande från början, synes det mig dock klart, att man skall sikta mot detta miss-

förhållandes hjärta och icke endast mot dess periferi. Det är själva grundvalen för den nuvarande militära organisationen, framsprungen ensidigt ur militära åskådningssätt, som man måste gå till rätta med, det är på den vägen man måste vidare föra avrustningsfrågan framåt. Genom denna lucka, som det enligt min uppfattning finnes i den socialdemokratiska motionen, ha också de socialdemokratiska reservanterna nödgats stanna vid att förorda den såsom ägnad att samla — utan hänsyn till eljest vävande principiella ståndpunkter i försvarsfrågan — alla vänner av en sund och sparsam hushållning». Men det är alldeles otillräckligt synes det mig, att nu, då man skall taga upp själva principfrågan, icke sikta längre än till att åstadkomma en tvivelaktig samling av antydd beskaffenhet.

För min del har jag därför velat att vi skulle gå fram med även ett andra yrkande, som skulle förorda en fullständig rafistulering, en målmedveten undersökning av själva grundvalen för det nuvarande efter stormakternas rustningar härmade militära systemet. Jag har även helst velat se, att det

ta skulle ske i samråd med de andra skandinaviska länderna för övervägande av vilka gemensamma fredsgarantier som vi tillsammans borde uppställa, då vi ju äro en naturlig enhet i de mellanfolkliga relationerna och enade för må mer än splittrade.

Emellertid har jag ej kunnat vinna understöd för ett sådant yrkande utan det har tvärtom eftertryckligt avvissats och jag har därför blivit ensam med min mening, ehuru väl jag förnummit efteråt att det finnes åtskilliga medlemmar inom socialdemokratiska riksdagsgruppen, vilka i själva verket gillat den uppfattning jag framfört.

Jag har icke kunnat underlåta att ange denna min ståndpunkt därför att jag tror att den berör viktiga synpunkter, som ättills felats i den militärdebatt, som här förekommer. Men då ingen motion i detta avseende blivit väckt, kan jag icke göra något eget yrkande, utan jag får med angivet förbehåll biträda yrkandena om bifall till den socialdemokratiska motionen, som i alla fall ligger mina linjer närmast och dock är den som höjt frågan till det aktuella intresse den f. n. fått.

